

מעשה האותיות ו"מעשה הים"

מיכל גוברין

"מעשה הים, כרוניקת פירוש" הוא ספר מחווה לספר העברי, לשפה העברית ולאות העברית, או "מניפסט עברי, בצורה ובתוכן". בדש העטיפה שלו מתואר הספר:

'מעשה הים' הוא יומן מסע – כרוניקה – המתחיל על חוף הים בריו-דה-ז'נו, ומגיע לירושלים. במהלך המסע נפגש המבט עם נופי הדרך ועם נופי הנפש, ובהם זכרונות, מחשבות וחוויות של מוות והתאהבות.

ה"יומן" כתוב בעמודה המרכזית שבדף, ומסביב לו, כבעימוד של דף תלמוד, "פירושים" לאירועי הטור המרכזי. הפירושים כתובים בסוגות שונות, החל מקטעי שירה או הגות, וכלה בציטוטים ממילונים או ממקורות יהודיים ואירופיים. לאורך המסע ופירושו הופכת השפה עצמה, על נופיה המיוחדים והמתח הארוטי שבה, ליעד שאליו הובילה הדרך. מבנה הדף של "מעשה הים, כרוניקת פירוש" משחזר את תנועת המחשבה מן המרכז לשוליים, ואת תהליך הקריאה שבו נעה השפה מצליל לדימוי ומנופים שבעולם אל נופים פנים-לשוניים. "מעשה הים" משוחח עם הדף הרב-קולי של הגמרא או של מקראות גדולות (שהועמדו בדפוס לראשונה בוונציה של הרנסנס), ועם מסורות אמנותיות של המאה העשרים (סוריאליזם, קונסטרוקטיביזם או דקונסטרוקציה), וגולגולן העכשווי בקריאה שבין "חלונות" אסוציאטיביים על צג המחשב.

1 מיכל גוברין "מעשה הים, כרוניקת פירוש", עם תחריטים מקוריים מאת ליליאן קלאפיש. ספר אומן ב-72 עותקים, הוצאת הראל, יפו, 1998. הדפסת אופסט, הוצאת כרמל, ירושלים, 2000.

הספר נכתב בשנים 1986-1987.

זהו ספר על "מהו הספר?" – הספר הליניארי, המתפתח, "המערבי", מול התפרשות, התפרצות התודעה שבדף "היהודי".
ספר על היחס בין שפה ובין עולם – על נוף העין מול נוף השפה, ועל השפה העברית ומראות "התל הארכיאולוגי" המיוחד לה.
ספר על כוחו הבורא של הדיבור – הדיבור המתאר את הנוף, האומר אותו, וכך בורא אותו, באמירה. הדיבור השירי, המאגי. אמירת הברכה.
ספר על הארוס שבשורש השפה – התשוקה ההדדית לפנות, להגיע, לחדור, לקבל. ובהיפוך מתמיד של מינים.
זהו ספר על הקריאה שהיא תמיד צירוף חד-פעמי, אישי ויוצר. מעשה בריאה המזמין את הקורא לקחת בו חלק.

אוסף כאן פרטים על תהליך הכתיבה של "מעשה הים, כרוניקת פירוש", שהחלה בפרץ של השראה רחוק מאוד מהבית, בחוף קופקבאנה שבריו-דה-ז'נרו. הגעתי לשם לתקופה קצרה עם חיים ברזיס, אישי, ועם בתנו הבכורה, בת השנתיים. יצאתי לדרך עמוסה בספרים, כדי לכתוב שם את הרצאתי בכנס על "איון ושתיקה" שנערך שבועות ספורים לפני כן, באוניברסיטה העברית. פתחה את הכנס הרצאתו של הפילוסוף היהודי צרפתי ז'אק דרידה, "איך לא לדבר", הנחשבת לאחד הנדבכים החשובים של שיטת הדקונסטרוקציה, והרצאתי "מעשים של איון" חתמה אותו. בהרצאתי דנתי בדרכי האיון במחזותיו של בקט (שכמה מהם ביימתי באותה תקופה בתיאטראות הגדולים בארץ), ואת עיקר דבריי הקדשתי לפרשת "כי תשא". טענתי שמיקומם של חוקי השבת בלב חוקי בניית המשכן הינו דרך יהודית לאיון, ליצירת חלל של שביתה בלב מעשה היצירה.² אולם בחיפזון האריזה – מקראות גדולות, גמרא ברכות, סמואל בקט, ארנסט קאסירר, פרנסיס פונז'... – החלפתי את כרך מקראות גדולות של ספר "שמות" בזה של ספר "בראשית". ומכיוון שנאלצתי לוותר על כתיבת ההרצאה, יכולתי לשקוע במבט על חופיה של ריו-דה-ז'נרו. וכך,

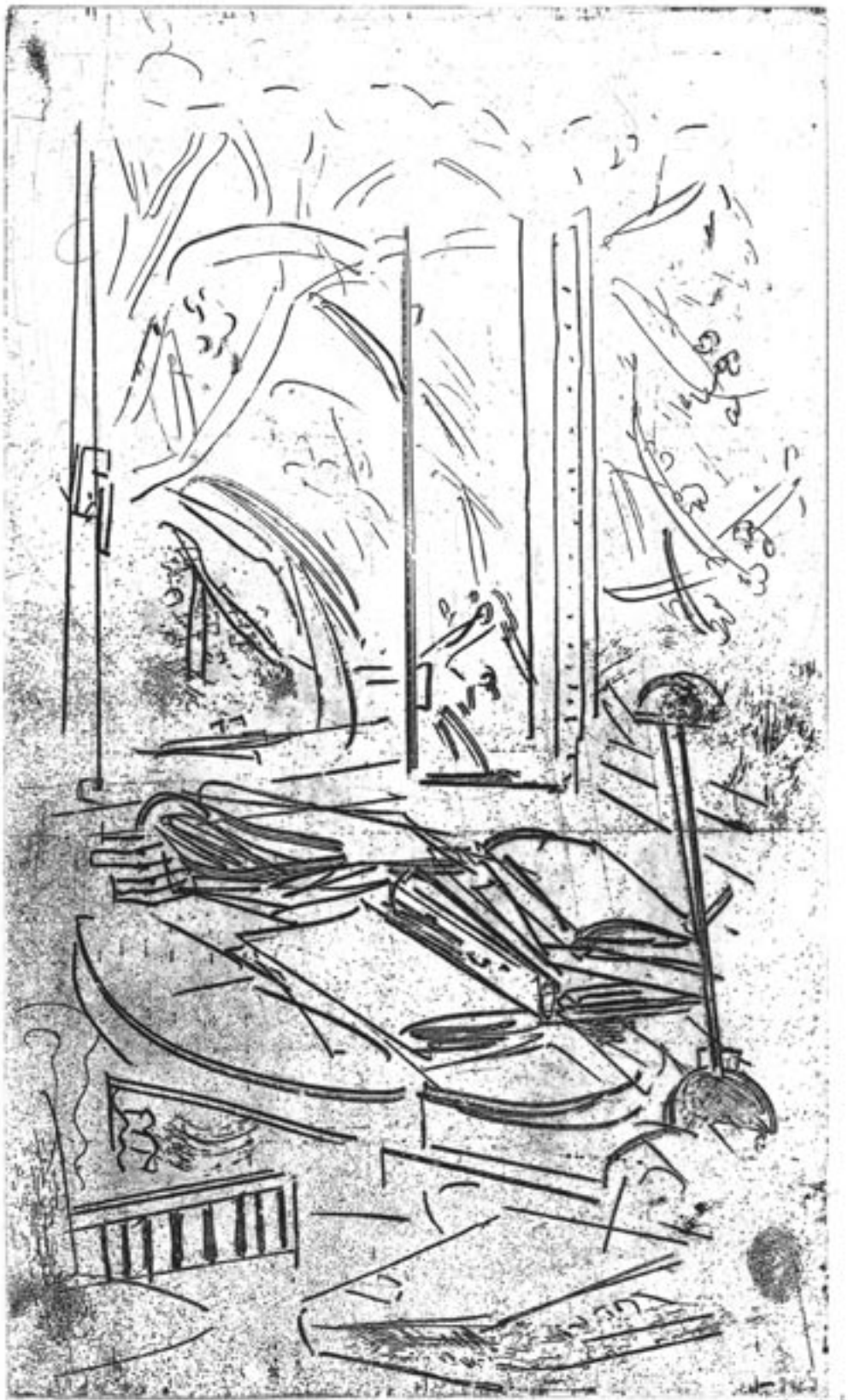
2 חלל מקביל מהדהד בסופה של הפרשה, במעמד התגלותו של הקב"ה למשה בנקבת הצור. עוד על ההתגלות במראה "אחורי" ועל החלפת המראה הישיר והייצוג המימטי בסימול הלשוני ("קשר של תפילין", על פי גמרא ברכות ז' ע"א) ראה ב: מ' גוברין: הפולחן היהודי כז'אנר של "תיאטרון קודש", אמנות ויהדות, בעריכת דוד קאסוטו, בר אילן, תשמ"ט.

בין בתי הקפה שמול הים, מבעד לתיאורי היונים הטופפות מתחת לשולחן, המוני הרוחצים ההולכים אל הים וגלי האוקינוס בחוף המרהיב, מצאתי את עצמי טועמת – וברעננות חדשה – את גמישותה של השפה העברית, את עושרה. ואז פתחתי את הספרים שהבאתי בתרמילי, ובין הים שמולי לבין הים שנגלה מתוך ספר בראשית פרק א' או בפרק ט' של גמרא ברכות, פנה מבטי מנוף העולם אל נוף השפה, אל אותו מראה מסחרר החבוי בין שורשי המילים העבריות, בין הדי הפסוקים. וכך מה שהתחיל כמעשה של תיאור המשיך לגילוי של נוף השפה ולחשיפת השתתפותה של האמירה, של הברכה, במעשה הבריאה המתחדש של העולם.

מכאן לא רחוקה הייתה הדרך לפרוש את הכתיבה אל השוליים, אל מעשה של פירוש – לשוני, מילולי, אסוציאטיבי – מתוך שיחה עם עימוד הדף המפורש. בשלב זה פיתחתי שיטת עבודה: את דפי כתב היד הצפופים (בגודל A4), שנכתבו כרצף של יומן, הדבקתי על דפים גדולים יותר (בגודל A3). בחרתי מן הרצף מילה או צירוף, וסביבם התחלתי בעבודה מילונית. את רשימת הנטיות של אותו שורש, על שדה משמעויותיו, שזרתי ברצפי שירה-בפרוזה, שהפכו את הרשימות המילוניות, המקריות לכאורה, לרצפים משמעוטיים. צירופים אחרים הובילו למדרש אישי, ואחרים – לציטוט פרשני. אחרי השלמת כתיבתם גזרתי את קטעי "הפירוש" והדבקתי אותם על שולי הדפים הגדולים, מתוך "בימיו" של הקומפוזיציה הרב-קולית של הדף. עם תום הטיוטה הראשונה הדפסתי את החומרים במכונת הכתיבה (באותה שנה בה עבדתי על הספר המחשב האישי עדיין לא היה כלי כתיבה שגור, וגם חלונות האינטרנט, הדומים לתפיסת הספר היהודי המפורש, כמעט ולא היו עדיין בשימוש). הוספתי גם כמה רישומי קו, חלקם ברוח המילון או בהשראת הרישומים המופיעים בגמרא בפירוש רש"י. במסורת סופרי הסת"ם הכנתי רישום מיקרוגרפיה של נוף החוף מפסוקי ספר בראשית, ובהשראת רישומי-הכתב הקבליים – קליגראפיות של המילה "מים", כואריאציות של נוף ים.

בניגוד לתפיסת השפה של דה-סוסור, שבה מוגדר היחס שבין המסמן למסומן כשרירותי³, ליוותה אותי תחושת מקריות-שאיננה-מקרית בעבודתי עם השפה העברית. החלטתי לפרש את המלה "מקרה", ואז גיליתי לתדהמתי שבמקרא מופיעה המלה בארבעה הקשרים בלבד: מקרה הנבואה, מקרה המוות, מקרה האהבה או מקרה השנאה, ובכולם חושף המקרה שבמציאות כח מכוון המתערב במציאות ומחולל את ה"מקרה"⁴.

F. de Saussure: Cours de linguistique generale, Payot, Paris 1975. 3
 4 "מעשה הים, כרוניקת פירוש", עמ' 32-34.

תחריט של ליליאן קלאפיש,
המופיע בספר "מעשה הים",
הוצאת כרמל ירושלים, 2000.

עמוד 31 מתוך "מעשה היס",
הוצאת כרמל ירושלים.

21/7

סבתא ונכדה, נפרש פתאום אל
תוך הלילה החלל הענקי -
המקרויות הגמורה, הרשות הנתונה,
המוחלטת. אותה התרחבות-לב,
ניתור ענק אל ההרפתקה, הלא
נודע, לא צפוי, שיקרה לנו, מחר
אולי - תלויים אל העתיד כמקצה
מוח השלוח

מקרה המוות ובשמו, בזכותו,
במחירו - מקרה כנגד מקרה -
מקרה האהבה

ההמתנה למוות הקרוב - בקצה
היכולת, בעורף שברירי, כפוף כבר,
נאחו בכל צעד, שמא יקרה
ההמתנה לאהבה שאולי תפרוץ

- מעבר לאמונה, בלב נכון, ברחם מעולף
הרהב המגוחך שבהמתנה. היאוש הצרוף. התנועה המגששת, התלויה.
מעבר לאמונה, מעבר לכפירה
ואולי גבול כפירה ואמונה. אפשרות הבחירה. "כי אם ליראה"... הסתירה
הקיצונית של הכל צפוי והרשות נתונה. כי מקרה אחד לכל, לאדם ולבהמה.

(קרוב לסוף, בערב שבת עם פירה תפוחי-אדמה בחדר האוכל בבית-החולים,
נדמה היה, ברגע של סחרחורת, שניתן להפוך, ובמונחים הבוטים ביותר של
הבשר. להפוך את הפרידה מאהבת אם המתכסה עפר מול המבט, להחזיר
את רחשי המטבח לקדמותם - ברגע של סחרחורת - התנערי מעפר, קומי
צאי מתוך ההפכה)

הכל היה מקרה. הכל הישיבה בחזית בת-הקפה במבט כותב -
eye/I camera וכל מה שעובר (כמעט) נכנס. ההתמסרות המוחלטת למודמן
כאן ועכשיו. (ואולי גם הרפיון הזה, הקבלה המלאה - [יכולת הברכה?]) -
היו בגלל קרבת המוות, בגלל האינאנויות [המנחמת], בגלל ההיחשפות וללא
כל ריחוק [מארגן, "כל-יודע"] לנקרה).

ואז, מקרה המחשבה - מההפכה, ההתפכות המרצה לשפה. (בראשונה
במונית לתל-אביב, ואחר כך שנית בריו). - מקרה החזון, החיוני, הנבואה,
ה' הנקרה? או ההיקראות, הקריאה, הקול הקורא, הולך ומגיע (מבדב מעל
הכפורת, מבין הכרובים) - ויקרא עם ה-א' הקטנה שבין קרה וקרא?
וגם אז המקרה שלט, חירות המשחק - בחזרת אחת מהמלים: דקל, מרידיאן,
מקרה, גל - ומתוכה התחלת המסע לנוף האחורי של השפה. והכלים פשוטים,
כלים ראשוניים של נסיעה, יצול ועגלה, מילון וקונקורדנציה. והמראה המדהים
שהתגלה. והחלומות שהתמלאו בנטיית מלא.

רק מאוחר יותר, בחורף בירושלים (סמך לפינוי הדירה של אמא) נתפרש גם מקרה השנאה. הכורח (הכפוי הזה, מלידה) לזכור את המוות, את האהבה,
את אשר עשה לך עמלק, אשר קרך בדרך.

והערגה (מקרה הלילה). והתשישות הנוראה. לשון אחר, צחוקה של שרה.

מקרה - (ראשית ואחרית.
נכתב בסוף
יבהתחלה, כמו
שדרש סטפן מוזס
במקרויות פרשיות הדרכים על-פני אותו
הקין - אינסוף לראשיתו)

הכל היה מקרה. הכל. כי מקרה
אחד לכל. השאר היה פרישת
הקורות על-פני הזמן והנכתב.
אפילו הספרים שהובדלו מהשאר
למוזודה מקרה היו. היד המרפפת
על-פני המדף ומוציאה את
הקולות המהדהדים מהמפגשים
שנקרו בדרך, את הספרים שנקרא
בשמש, שתנועת הנפש חנתה אותה
שעה במקומם - פונז, שבתאי,

כתב-יד הרצאתו של דרידה (קריאה מהירה, כמעומד, של Glas בערב
הנסיעה), מאמרו של מוזס על בנימין והשפה, קסירר, עגנון, "עדה" של
נבוקוב, גמרא ברכות, ויומניו של קפקא. (וברקע "הלכה ואגדה" של ביאליק,
הספר שגלח [עדיין] מספריית ההורים, מדירת העראי [אחרי מותו של
אבא] של אמא בירושלים, לפני שמתה בשלהי הקיץ). והיד שנשלחה לקחת
מהצטב את פירוש "מקראות גדולות" ל"שמות", "ויקר מקרה", ולקחה
בטעות את "בראשית" אל בתי-הקפה על חוף קופקבה, אל השיחה שנקרתה
שם בין היס, המבט, ורקיע המבדיל בין מים ובין מים בנכתב.

רק אחר כך, בשיחה עם דוד בפריס, במטבח (מקרויות שיחותינו החטופות,
חטיפות), התחיל פירוש המקרויות, ואתו הגילוי המדהים, כנבואה לבאות,
על השקת מקרה המוות ומקרה האהבה. ובגלים קמים בעקבותיהם, מקרה
הנבואה ומקרה השנאה.

אחרי כן, בזמן התם, מאוחר באותו קיץ, בשיא המירוץ (היתה זו אולי הדרך
כדי לפרוש את הכאב - בבהלת הטיסות הלוך ושוב, בהיאחזות המטורפת
בהתלקחות האהבה, בפרץ החיים האחרון של אמא ושלי ביחד, הכוח העצום
הזה, בשר מבשר), בלילה שממנו לא קמה עוד (למרות הניסיון לגנוב עוד
זמן, בחימה, להחביא אותה בירק הסבון, בצמיחה, על המרפסת, מול הגן,
להצפין אותה, חי מת יקר, ביני ובין הילדה; הניסיון לרחות את ההסגרה,
את התנועה שתחטוף אותה במטוס, אמבולנס, במיטת ברזל ואינפוזיות,
בסניטרים דוחפים גוף במסדרונות אינסוף באדמה, וצעדיהם מתרחקים
אחריה לחדר הקירור), בשקט שהשתרר בשינה הקצובה בשתי פינות הבית,

ה

ואז קרה לי אחד המקרים המסתוריים ביותר בתולדות כתיבתי. ההתרגשות הרבה כל אותו קיץ, שהביאה גם להתפרצות הכתיבה, נבעה מדאגתי לאמי החולה. חרדתי להשאירה לבד חודשים ספורים בלבד אחרי מות אבי, חזרתי לביקורים תכופים, ולקראת סוף הקיץ הגיעה היא אליי. אך הייתה זו נסיעתה האחרונה. ממנה החזרתי אותה ישירות לבית החולים הדסה בעין כרם, ימים ספורים לפני מותה.

ערב בואה עוד הכנתי, כדרכי, כמה עמודי "פירוש" שהדפסתי, ולקחתי אותם אל חנות צילומי המסמכים שבבולבר הסמוך. התכוונתי לגזור אחר כך את העותק המצולם ולהדביקו בדף ה-A3 המתאים. בשובי הביתה גיליתי לחרדתי שאחד הדפים – מקור וצילום כאחד – אבד לי תוך כדי צילום. במאמץ רב שחזרתי חלקים ממנו מתוך הזיכרון. מיד אחר כך הגיעה אמי, ולא הייתה בידי שהות להמשיך ולטפל בדף האבוד. שבתי לפריס אחרי השבעה, חודש לאחר מכן. תהום האובדן בלעה את כאב אבידת הכתיבה.

במאמץ רב שבתי לכתיבה, מנסה לאחות את רצף הפירושים שנפסק. אחרי זמן-מה שבתי אל אותה חנות צילום שבבולבר, ובידי כמה דפים. נעמדתי לצלם, ובעוד אני עסוקה בפינתי עלה קול שאון מצדה השני של החנות. אשה צעירה, אסייתית, צילמה שם דפי תווים, וקבלה על כך שהמכונה נתקעה. בעל המקום סידר משהו, אבל היא שבה והתלוננה, והפעם הרימה את קולה, עד שבעל החנות פתח את קרבי המכונה ופשפש בתוכם. "תקוע כאן משהו", אמר ושלף מבטן המכונה דף מקומט מעט שהתחבא שם. דף מוזר, סקרו אותו השנים, בשפה לא מוכרת. ממקומי בפינה הרמתי את עיניי, וקפאתי. הדף שנשלף היה הדף האבוד שלי. הוא חיכה שם למעלה מחודש, עד שבכח המקרה, מקרה הנבואה, השנאה, האהבה או המוות, שב ונקרה בדרכי, שב וקרא.

למעלה מעשר שנים נדרשו כדי להביא את "מעשה הים, כרוניקת פירוש" לדפוס. הצעה של "מניפסט ספרותי יהודי" לקורפוס של הספרות העברית החדשה נתקלה בסירובם של המו"לים להביא את הספר לדפוס, ומכתביהם מאותן שנים מהווים מסמך סוציולוגי-תרבותי מרתק. "גמרא זו לא ספרות עברית, אלא ספרות יהודית", אמר האחד, ואחר ניסח דיון פואטי מפורט בחריגתה של ספרות המעומדת כדף גמרא מהקורפוס של ספרות עברית מודרנית. רק המפגש עם האוצר יונה פישר הוביל את הספר לדפוס. יונה פישר, המעורה כל כולו בתרבות אירופה על מסורת הדפוס שלה, העמיד את הספר בהקשרו ההולם. בזמנו גם אצר פישר במוזיאון ישראל תערוכה המוקדשת לבית הדפוס המפורסם של פלנטינוס הבלגי, אשר היה מראשוני מעצבי האות העברית לשם הדפסת ספר התנ"ך לבית המלוכה. יונה פישר חשף אותי לאומנות עיצוב האות, והוא זה שיצר את הקשר ביני לבין סדנת ההדפס של יעקב הראל. ליליאן קלאפיש,

שהכירה מקרוב את עבודתי, הצטרפה למלאכת הספר בתחריטיה המקוריים. מאוחר יותר חלק איתי מעט מן הידע שלו מלאכי בית אריה, חוקר כתבי היד ומנהל מחלקת כתבי היד בבית הספרים הלאומי, ופתח בפניי את אוצרות הגנזך.

העמדת הספר, ועכשיו כבר בתוכנת מחשב, ארכה שמונה חודשים. שעות רבות ישבתי סמוך לגרפיקאיות, כבמאי תיאטרון העובד עם מעצב במה, או כבמאי קולנוע העובד עם עורך הסרט. ראשית עוצב בסיס עימוד בן שלוש עמודות, ונבחרו הגופנים וגדליהם (אותיות שוקן, קורן קל, קורן כבד, גלבווע, רמת גן, רמת אביב, ונרקיס תם קל). תוך כדי עבודה הייתי מביאה כרכים עבריים עתיקים בני כמה מאות שנים, שנדפסו באמסטרדם או בפראג, וכמה פרטים אימצנו מיפי עימודם (למשל שורה רצה בראש הדף, סימונת במשולש קטן של עמודות, בניית רווחי הלבן המקיפים את המילה הפותחת, או הקפדה על עמודות הרווחים הלבנים, המחלקים את הדף לקומפוזיציה "קוביסיטית" או "בנוסח מונדריאן"). הדפסת התחריטים, תפירתו הידנית של הספר ובניית הקופסה עם תחריט מקורי עליה נעשו בסדנת הראל.

עם יציאתו הוצג "מעשה הים, כרוניקת פירוש" בשתי תערוכות, בסדנת הראל ביפו וב"משרד בתל-אביב" בניהולה של רחל סוקמן שליוותה את הוצאתו. באחרון הוצגו, במחווה לספר, עבודות של דורון ליבנה ואורנה מילוא. עם תלמידיי מבית הספר לתיאטרון חזותי, בני איסתרליס ועידו דרור, העליתי בתערוכה "מיצג קול", שבו קיומן החומרי של המילים הנהגות הודגש באמצעות קריאה, מערכת קול ומוסיקה והקרנות על קירות ועל תקרת חלל הגלריה. שנתיים אחר כך יצאה לאור מהדורת האופסט בהוצאת כרמל ירושלים, וב-2002 הוקדשה תערוכה לספר ולתהליכי יצירתו בגלריה של משכנות שאננים. הוצג בה ספר האמן הפרוש לכל אורכו, ובויטריות מתחתיו הוצגו רישומי ההכנה של ליליאן קלאפיש ותחריטים שלא נכנסו לספר, ולידם דפי הטיוטות של הכתיבה, החל מאותן הדבקות של כתב יד מרכזי ופירושים על דפי ה-A3, דרך הדפים הראשונים המודפסים במכונת הכתיבה, ועד התרגום הגרפי בעיצוב הממוחשב.⁵

לכנס שהוקדש לאות העברית במכללת אמונה הבאתי את "מיצג הקול" כדוגמה עכשווית להשראתם האמנותית של האות והספר העבריים.

5 בערב דיון שהוקדש לספר במכון ואן ליר בירושלים נשאו דברים הסופר אהרון אפלפלד, המשוררת וחוקרת הקבלה פרופ' חביבה פדיה, המשוררת גלי-דנה זינגר, חוקר היהדות פרופ' אברהם שפירא וההיסטוריון פרופ' דוד אוחנה. ראה בדפוס: אברהם שפירא, לשרות עם "אותיות העולם", בשולי מדרש מעשה הים למיכל גוברין, עתון 77, יולי 2002, עמ' 27-29.

צניעותו - וַיִּקְרָא מֹשֶׁה פְּנֵיו כִּי יֵרָא מִקְּבֵיט אל-האלהים" (שמות ג, ו).
 וכל מכסי העיניים - משה, רבקה, קוראי השם, השמע, היד המכסה על הפנים עם כניסת השבת מפני אש הנרות, מפני הפנים האהובות העולות אותה שעה במחשבה.

הדיבור - "כי הצדיקים הם גִּבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַי בְּקוֹל דְּבָרוֹ" (תהלים קג) שהם עושים ובונים הדיבור של הקב"ה, היינו הלשון-הקדש שבו נברא העולם. בבחינת: 'נמלך בנשמותיהם של צדיקים וברא את העולם' (ביד פ"ח).

כי הצדיקים הם בבחינת עושי דברו, שהם עושים הדיבור של הקב"ה, שידבר ויברא את העולם. וכל זה היתה קודם הבריאה.

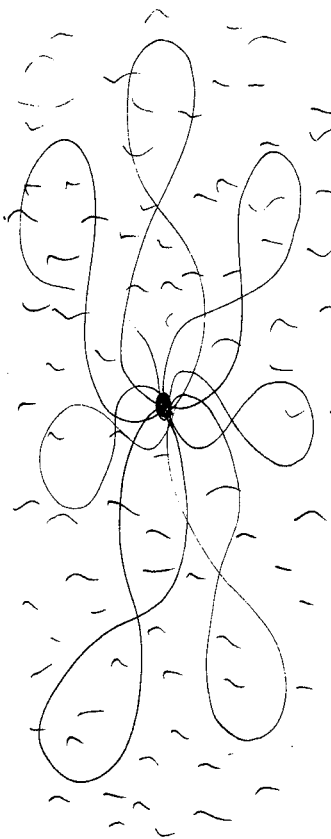
גם עכשיו, כשרוצים הצדיקים לשמוע איזה דיבור מהקב"ה, הם עושים תחילה את הדיבור ובונים אותו. היינו על-ידי מעשיהם הטובים זוכים לשמוע דיבורים מהקב"ה.

נמצא שאלו הדיבורים נתהוו ונבנו על ידם. וזה בחי' עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַי בְּקוֹל דְּבָרוֹ, כשרוצים לשמוע דיבור מהקב"ה, הם עושים אותו הדיבור, בבחינת: עושי דברו, ואחר-כך שומעים אותו הדיבור מהקב"ה" (ר' נחמן מברעלב, ליקוטי מוהר"ן, חלק א' י"ט)

ירא מהביט - תבין, למה שאני מנסה לקרוא בשם, זה לאהבה חסרת הפנים, חסרת המרחק, חסרת הרִאָיָה. מה שתמיד רציתי להגיד לך. על המופלא באהבתנו, עד שלומר זאת כאן, ממרחק הנכתב, יהיה כמעט בגידה.

ובמחשבה שגויה. הן אין בְּלִתְּהָ, גם הַתָּבֵן והכּוֹתֵב והנכתב, ואיך תריה כגידה?

מעשה הים - מעשה הפירוש, הדיבור, השיחה.

כי הכל בספר נכתב. כמו שנקרא שמו לא בראשית אלא ספר בראשית, כי הוא הספר והלוחות והמכתב שהיו מקודם לבריא, כתובים באש שחורה על גבי אש לבנה, ומשה מעתיק מספר קדמון וכותב. ולא בשם עצמו כתב, כנביאים המאוחרים, אלא, מפני צניעותו וגדלותו העלים את עצמו, ועמד לשון נסתר וזמן עבר, "ברא אלהים", בין הבורא לנברא. כי אף על פי שהיתה כל התורה כתובה מקודם לבריא, גִּזְוֵה לעתיד לבוא ובלשון עבר לנברא. ואף על פי שהיה עושה בעולם, לשון בראשית בראתי וגו', אמר בְּרָא - מפי משה המעתיק מספר קדמון וכותב, מעתיק ומחדש בהתחדשות גמורה מה שעוד לא היה אבל כבר נברא. והוא מעשה ההעתקה, שנאמר "ותחסרהו מעט מאלהים". והמשכיל יבין.

והוא מעשה הים - מעשה הפירוש, הדיבור, השיחה, מעשה התחדשות הבריא. "כי הכל בתורה נכתב בפירוש או רְמִזוּת בתיבות או בנימטריאות או בצורת האותיות הכתובות כהלכתן או המשתנות בצורה, כגון הלפופות והעקומות וזולתן, או בקוצי האותיות ובכתיבה, או בקולן. וכל חכמת שלמה, אפילו חכמת הצמחים והרכבתן - שנטע פלפולן בארץ ישראל אל תוך גיד המוליך אל אבן השתיה ומיד היו עושין פירות - כל זאת רק בחכמת הקריאה".

וזה סוד התחדשות הבריא בגילוי החכמה, שגם הכתיבה כבר פירוש, קריאה מהכתוב מקודם לבריא. וגם הרִאָיָה והמבט והתיאור והסיפור, גם מה שנדמה כחידוש נפלא,

הכל

וכותב - "כי הוא הספר והלוחות והמכתב - כמו שנאמר: יִרְאֶה קְרָאתִי בְשֵׁם בְּצִלְאֵלִי" (שמות לא, א). אָמְרוּ יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כי המשכן ירמוז באלו, והוא היודע ומבין סודו" (הרמב"ן, שם).

הקריאה - ויקרא אברהם שם-
המקום שהוא ה' יראה אשר יאמר
היום בקר ה' יראה (בראשית כב, יד).

רש"י (סס) היום, הימים
העמילין. כמו 'עד היום הזה'
שכל המקרא. שכל הדורות
הבאים קוראים את המקרא הזה
לומדים, עד היום הזה, על
היום שעומדים בו.

ומדרש אגדה: ה' יראה,
עקידה זו לסקוח לישראל בכל
שנה, ולהלילם מן הפורענות,
כדי שיאמר, 'היום הזה' בכל
הדורות הבאים, 'זהו ה' יראה
אפרו של יצחק כצור ועומד
לכפרה'.

- חזרת הקריאה בכל הדורות
הבאים, חזרת היום, חזרת מקום
הקריאה.

מקום המוטאציה המחשבתית של
אברהם, הבוק ההבנה האנושית
(המהפכנית תמיד, עדיין) שניתן
להחליף את קרבן הבן באיל.
החזרה, ביכל הדורות הבאים
של מקום אי-העשה, מקום שבו
שום דבר לא "קרה", רק עלה
במחשבה, וכך חרף שם, לעולם,
את מקום היראה.

מבדיל - 'הבודל, פרש, התרחק,
סר. 'הבודל בתמרים ובגרוגרות'
(תוספתא בבא מציעא קו').

תמרים מיובשות ודבלים
ממולאות בכוטנים חמים, שאבא
קולה על המחבת הגדולה בשבת
אחרי הצהריים, מתכוונן בריחות
הקליה למלווה מלכה סוציאליסטי
של בני המשפחה.

קולות השירה הנמסה:
המאאבדיל המאאבדיל בין
קודש לחול...

התברלות העדה המשולשת,

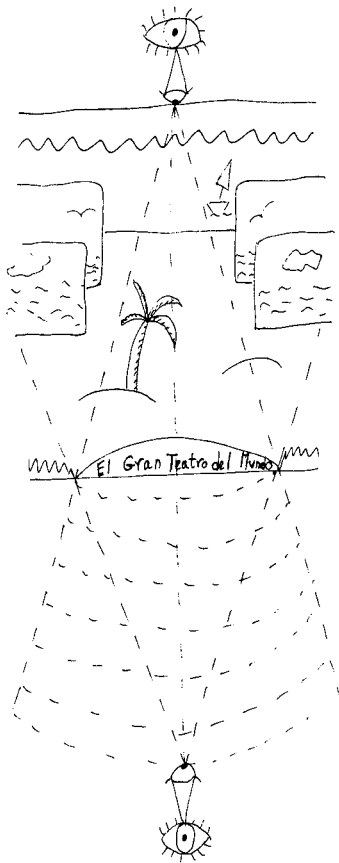
הכל רק פרישת הקריאה, שהיא בריאה.

בשולחן הסמוך מוזג המלצר רום במשורה. מטה לכוס
את הפייה, את הנמוג. מטיל קו משתכשך אל בין פלחי
הלימון, גבישי הקרח, אל מקווה הרום הנקווה בין קווי
הכוס השקופה. הרוחצים נוהרים אל הים. נערות עם
כיסאות מתקפלים, ילדים עם דליים. חוצים את קו הכביש,
קו החוף, קו החול הלבן. קו האורזל חוצה את פרסומות
הקוקה-קולה, את הפסיפס השחור-לבן שבטיילת, מתקדם
כמחוג עצל על עיגול השולחן.

קו נטוי על העולם. מבדיל בין ים לחול בין מים לשמים.
קו הבנאי המונח, נח כפלס, קו אות הברית נטוי בקשת
ביני וביניכם, שלא יהיה עוד מבול לשחת את הארץ.
וזה פשר מראה עץ, וכפות דקל, והמון חול, וגבול נתן
למים. וזה פשר קו השמש החודרת בעד השמורות לבנת
העין, ושם, באישון, נחבאת, מתפרשת. לא פבואה לבריאה,
לא מראה למראה קו הנסיקה הנישאת לשמים, עד הימסות
שעוות הכנפיים (תמיד בחלוקה הברורה בין מעלה ובין
מטה) - כי אם קו ירוק, קו תוהו שבבוהו, קו היראה
בהסתרת המבט, הראייה. מקווה התקווה, פשר
בריחתך.

כי הקו מבדיל וממשך, מגביל ומחבר. קו נטוי מהרצון
אל הנברא, מהבלתי הגוי אל הנקרא. קו הכתב, המכתב,
הברכה, בספר ההולך ונכתב ביני ובינך, בדפים הנגללים
מהנסתר אל הגלוי, ושוב מהגלוי לרגע לנסתר.

מראה למראה - בחלוקה
הברורה בין מעלה ובין מטה.
כמבט מרכיז, סמכותי אחר.

כפולת העמודים 48-49
מתוך "מעשה הים", הוצאת
כרמל, ירושלים, 2000.

אבא אמא וילדה, מתוך העולם. התברלות המלים פלשוב, אושוויץ, ברגן-בלזן מתוך פינות הבית,
החיים הפטגן כמטבח, מקווה החם של הנחמה, חסויני חסויני הוואו ימחול